

שיעור כללי מבוא לדיני ממונות ולסדר נזיקין

כפתיחה ללימוד מסכת בבא מציעא נעסוק בעניינם של דיני ממונות בישראל. נתחיל בעיון ברש"י הראשון על המשנה ובדברי הבית אהרן בביאור דבריו. ונמשיך בלימוד הכלל הגדול 'המוציא מחבירו עליו הראיה' ונעסוק ב'תורת המשפטים' שחידש ר' שמעון שקופ בספרו שערי יושר ובהשלכותיה על דין 'המוציא מחבירו עליו הראיה'.

רש"י על המשנה ומפרשי רש"י

- ראה רש"י בד"ה 'שנים אוחזין בטלית'.
- וראה מה שכתב הבית אהרן בפירושו.
- להבין דברי הבית אהרן יש לראות הגמרא ז. 'תני רב תחליפא בר מערבא קמי דרבי אבהו' עד 'אמר רב פפא דתפיסי בכרכשתא'.

דין המוציא מחבירו עליו הראיה

- ראה דברי הספרי שלומד 'המוציא מחבירו עליו הראיה מפסוקים בפרשת דברים.
- וראה גמרא בבא קמא מו: 'תניא נמי הכי' עד 'דזילי נכסי' ועיין שם היטב בדברי רבי שמואל בר נחמני ודברי רב אשי.
- ויש להקשות מדברי רש"י גיטין מח: שנשאר עם הלימוד שנדחה.

דברי קונטרס הספקות והשערי יושר בשער ה'

- ראה מה שכתב בקונטרס הספקות כלל א' אות ו' בשם כנסת הגדולה ומהר"י באסן ומה שהקשה עליהם.
- וראה מה שכתב ר' שמעון שקופ בספרו שערי יושר שער ה' פרקים א' וב'. ושם שער ג' פרק ג'
 - ובביאור דבריו בפרק ב' יש לראות גמ' סנהדרין נו: בענין מצוות בני נח.
 - וראה מה שכתב בזה הרמ"א בתשובה בסימן י'. וראה מה שחלק עליו הנצי"ב בהעמק שאלה לשאלות שאילתא ב'.

בית אהרן לרבי אהרן וולקין

מסורת בדבריו. להכי ליל כוונת אחרת ברש"י, דמ"ס דוקא אוחזין, לא נפקוין בזה להודיענו דבעיק שיהיו שניהם מוחזקין, דזה פשיטא, אלא אשמועינן אופן המוקף אך יהיה, משום דרין דחלוקו בעיני שני הנאים, היינו שניהם יהיו מוחזקים, וגם אופן חוקם יהיה, שיאחו דוקא בשפת הכנף וכדמוקף לקמן (דף ז') למתנתין דמיירי בחפסי בכרכשתא, ואפילו כשניהם אוחזין בכנף, רק שאחר יאחו בניף הכנף יוסר מחבירו לא אמרינן חו חלוקו, משום דמה שהפסיס דקדוקו על כמאן דפסיק ואין מולאין שוב מידו. והנה המפרשים דקדוקו על שני הלשון דכמתני' נקיט לשון אוחזין, ולהלן (דף ז') בכריתא גבי שטר נקט לשון ארוקין וכתבו דהתם מיירי שארוקין בניף השטר, ובמתני' נקט לשון אחיזה, דמשמע אחיזה קלה, וחסו כוונת רש"י, דוקא אוחזין, פי' שבעיק דוקא שיהיו רק אוחזין בשפת הכנף, דאז דוקא אמרי' חלוקו, משום דיש שני הנאים, דשניהם מוחזקין ולא דמי לארבעא, וגם אין לזה כח יוסר מה, בית אהרן עמוד מס 6 בימי וולקין, אהרן בן יעקב צבי הודפס עיי תכנת אוצר החכמה

ספרי דברים פרשת דברים פיסקא טז

ושפטתם צדק, צדיק בצדקו תובע ומביא ראיות, משל זה עוטף בטליתו וזה אומר שלי היא, זה חורש בפרתו וזה אומר שלי היא, זה מחזיק בתוך שדהו וזה אומר שלי הוא, זה יושב בתוך ביתו וזה אומר שלי הוא, לכך נאמר ושפטתם צדק צדיק בצדקו תובע ומביא ראיות.

בבא קמא מו:

תניא נמי הכי שור שנגה את הפרה ונמצא עוברה בצדה ואינו יודע אם עד שלא נגחה ילדה אם משנגחה ילדה משלם חצי נוק לפרה ורביע נוק לולד דברי סומכוס וחכמים אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה *א"ר שמואל בר נחמני מניין להמוציא מחבירו עליו הראיה שנאמר **מ' בעל דברים יגש אליהם יגיש ראה אליהם מתקף לה רב אשי** הא **למה** לי קרא *סברא הוא דבאיב ליה כאיבא אויל לבי אסיא אלא קרא לכרר'נ אמר רבה בר אבהו דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבהו **מניין שאין נוקקין אלא לתובע תחלה שנאמר מי בעל דברים יגש אליהם יגיש דבריו אליהם אמרי נהרדעי פעמים** שנוקקין לנתבע תחלה והיכי דמי דקא זילי נכסיה: **וכן פרה שנגחה את השור**

רש"י שם

בעל דברים – תובע.

שאין נוקקין אלא לתובע תחילה – כגון לאובן תובע משמעון מנה שהלוהו (בעדים או בשטר) ושמעון משיבו תפסת משלי החזר לי מה שתפסת או משכון היה בידך ונפחת מדמי שנשתמשת בו בתחילה נוקקין לטענת לאובן ומנזיאים לו המנה משמעון ואחר כך נוקקין לו לטענת שמעון לזון על דבר התפיסה והמשכון.

דקא זילי נכסיה – שיש כאלן תגרין שיקנהו בדמים יקרים ומחר ילכו להם אי נמי שקרקעותיו זלות ע"י תביעה זו שרואין אותו דחוק ואם יזליאו לו תפיסתו או משכנו ימכרם וישלם לו מהן.

קונטרס הספיקות כלל א אות ו'

והוי יודע שהרב כנסת הגדולה בכללי קים לי [חוי"מ סי' כ"ה אות ז'] הביא בשם הרב מוהר"ר יחיאל באסן ז"ל שהיה שואל מאי טעמא אומרים קים לי בממונא ולא באיסורא, והרי בממון אם אין הלכה כן הוי ליה גזל ביד המוחזק, וגזל נמי איסורא הוא. והשיב, דבשלמא גבי איסורא אי אזלינן לחומרא יצאנו מידי איסור, אבל כששנים חלוקין על ממון אפילו אי לא אמרינן קולא לנתבע, אין אנו יוצאין מידי איסור גזל, שהרי אם הדין הוא כדברי האומרים להחזיק הוי ליה גזל ביד המוציא, ולכן היכא דקיימא ממונא תיקום, ע"כ. ושמעתי מחכמי דורינו שיחיו שתמהו על דבריו באמרם שהקושיא מעיקרא ליתא, משום דבספק איסורא נמי אזלינן בתר חזקה הן לאסור הן להתיר, והכא נמי איכא חזקה להתירא והיא חזקת ממון או חזקה קמייתא. ובעניינתי לא נכנסו דבריהם באזני, דאפילו אי נימא דחזקת מרא קמא היא חזקה המכרעת כדרך שמכרעת חזקה קמייתא בספק איסור, חזקת ממון לחוד בלי חזקת מרא קמא ודאי חזקה שאינה מכרעת היא, דלאו מקרא ילפינן לה, ואין לה ענין לחזקה קמייתא דבאיסורא, וטענת קים לי מהני אפילו בתפיסת השני שאין לו חזקת מרא קמא, ועיקר דגל קים לי הוקם בשביל תפיסת השני כמו שיתבאר להלן [כלל ו' סעיף ט']. ושפיר הקשה מהר"י באסן ז"ל דאיך מהני תפיסת השני בטענת קים לי והרי ספק איסורא דגזל הוא ובאיסורא לא מהני קים לי.

אך גם בדברי מהר"י באסן ז"ל לא נתקררה דעתי הענייה, שהרי לדין דקיי"ל כשמואל דאין הולכין בממון אחר הרוב, ואפילו רובא מסייע להמוציא לא מפקינן מהמוחזק, ומה יענה התם, נהי דמתורת ממונא לא מצינו לאתויי עליה נתי עליה מתורת איסורא, שהרי כשהב"ד רואין באחד שעובר על ספק איסור כופין אותו ומפרישין הימנו, וגזל נמי איסורא, והתם יצאנו ידי איסור מכל וכל שביד המוציא לא יהיה איסור כיון דרובא מסייע ליה ורובא מהני באיסורא. ויראה לי דפירוקא דהאי מילתא כך הוא, שלא אסרה התורה את הגזל אלא מה שהוא של חבירו מצד הדין, אבל מה שהוא שלו מצד הדין לא אסרה עליו התורה, והלכך ספק ממון שהדין בו המוציא מחבירו עליו הראיה, גם דררא דאיסורא לית בה כשאינו מחזירה. וגם הרב האורים ותומים [קיצור תקפו כהן סי' כ"ג - מ"ג] כתב מעין זה, דהתורה לא אסרה אלא ודאי גזל והוי כעשירי ודאי ולא עשירי ספק.

שערי ישר שער הפרק א

נקטינן דספק ממון לקולא (חולין קלד א), וראוי לבאר למה נגרע איסור גזל משאר איסורים וכמו דקיי"ל דכל איסור תורה לחומרא, וכבר עמדו ע"ז הרבה גדולי האחרונים, והראשון שהעיר מזה הוא הר"ר יחיאל באסן ז"ל, והוא ז"ל השיב ע"ז דעב"פ יהיו בזה ספק גזל, דאם נחמיר על הנתבע יהיו ספק גזל ביד התובע. וכל האחרונים השיגו על תירוץ זה, דהרי בברי ושמא ליכא חשש איסור אצל התובע, דגם בספק איסור מהני ברי, ועוד דלפי מה דקיי"ל כשמואל דאין הולכים אחר הרוב להוציא מחזקת המוחזק (ב"ק כז ב), דאצל התובע איכא רוב דמהני לענין איסור. וגם בעיקר דבריו יש לתמוה, דמה בכך דעב"פ כל אחד יחוש לעצמו והיה ראוי דגם ב"ד לא יניחו כך עד שיתרצו שני הבעלי דינין.

ב ובספר אורים ותומים סימן כ"ה בקיצור תקפו כהן כתב ז"ל, אבל באמת הקושיא מעיקרא ליתא, כי כך היה המצוה והלאו של לא תגזול היינו גזל ודאי, אבל גזל ספק אם הוא בידך אין כאן איסור גזל דכך הלכה נאמרה המוציא מחברו עליו הראיה ומי שתפס יכול להחזיק ואין כאן ספק איסור כלל, כי לא אסרה תורה גזל בכה"ג ועל תנאי זה נאמר וכו', כמו דלא אסרה תורה ממזר ספק ומעשר ספק וכדומה הרבה, ולכך אפילו לצאת ידי שמים אין כאן חשש עב"ל. וגם דבריו הק' אינם מסתברים בעיני, דהרי כל היכא שמצינו בש"ס איזה חידוש להקל בספיקות, גילו לנו ע"ז מקור מן התורה, דבממזר דרשו מיתורא ממזר ודאי ולא ספק, קהל ודאי ולא ספק, ובמעשר עשירי ודאי ולא עשירי ספק, ובספק טומאה ברה"ר הילכתא גמירי לה, וכן בספק ערלה בחו"ל, ובגזל ספק לא נזכר בגמרא לרמז לנו שהוא איזה חידוש הלכה למשה מסיני או איזה גילוי מן התורה, ולהיפוך אמרו בגמרא ריש פרק הפרה (שם מו ב) דעל ענין זה דקיי"ל המוציא מחבירו עליו הראיה אין צריך קרא דסברא הוא, דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסיא, ואם היה בענין זה של ספק גזל איזה חידוש הלכה, הוי ליה להש"ס לומר דע"ז מגלה הקרא דמי בעל דברים יגש אליהם, אלא נראה לענ"ד ברור דאין שום חידוש בלאו דלא תגזול, וספיקו אסור ככל ספק איסור תורה, והרי מצינו חיוב לצאת ידי שמים גם בספק גזל, לפי מה דקיי"ל דהיכא דהתובע טוען ברי והנתבע שמא חייב בבא לצאת ידי שמים, כמו דאיתא בב"ק דף ק"ח ע"א ובשו"ע סימן ע"ה.

ג אבל הטיב אשר כתב בזה בספר קונטרס הספיקות כלל א' סימן ו' אבל לא ביאר כל הענין כראוי, דז"ל שם ויראה לי דפירוקא דהאי מילתא כך הוא, שלא אסרה התורה את הגזל אלא מה שהוא של חבירו מצד הדין, אבל מה שהוא שלו מצד הדין לא אסרתו עליו התורה, והילכך ספק ממון שהדין בו המוציא מחברו עליו הראיה גם דררא דאיסורא לית בה כשאינה מחזירה, וגם האורים ותומים כתב מעין זה דהתורה לא אסרה אלא ודאי גזל והוי כעשירי ודאי ולא עשירי ספק עב"ל.

ד וביאור ענין זה הוא לענ"ד על פי הקדמה כללית דכל דיני המשפטים של דיני ממונות בין איש לרעהו, אינם כדרך כל מצוות התורה, דבכל המצוות הוא מה שהזהירה לנו תורה בעשה ול"ת, חיוב קיומם עלינו הוא העיקר לקיים מצות ה', ובדיני ממונות אינו כן, דקודם שחל עלינו מצות ה' לשלם או להשיב, צריך שיוקדם עלינו חיוב משפטי, דהרי אף אם קטן הוא הגוזל דאינו בר מצוות, מ"מ מוטל על ב"ד להציל עשוק מיד עושקו לכופ את הקטן להחזיר החפץ הגזול לבעליו, ועוד כלל עיקרי בזה דהיכא שאנו דנים על איזה זכות וקנין של אדם באיזה חפץ או שעבוד ממון, אין אנו דנים כלל על ענין שמירת איזו מצוה, אלא ענין מציאות למי קנוי הדבר, ומי ודאי על פי תורת המשפטים להחזיק את החפץ, ולפי"ז מה דאמרו חז"ל כללי ההלכות בספיקו של ממון, ודאי שמצאו כן על פי הכרעת השכל שעל פי תורת המשפטים הדין נותן כן שבמחליף פרה בחמור וילדה וספק מתי נולד דאם נמצא הולד בשעת לידת הספק ברשות של אחד מהם יהיה כן שיהיו ברשותו, ואם קיימא באגם אזלינן בתר מרא קמא. והנה הלאו של איסור גזל הוא שלא יגזול איש מחבירו דבר שעל פי תורת המשפטים הוא של חבירו, וכן לא יעשוק שכר שכיר מה שעל פי משפט התורה הוא חייב לשלם, ואיך שייך לדון שיחוש מי שיעבב הממון תחת ידו על פי משפט התורה לאיסור גזל, אם הממון הוא שלו על פי משפט התורה איזה איסור גזל אפשר בזה, דהלאו של לא תגזול הוא לאו כללי דאסור לגזול משל חבירו מה שהוא שלו, בין ע"י ירושה ובין ע"י זביה של מקח, ומתנה והפקד, ובין אם זכה על פי משפט חכמים.

ה ולפי"ז נלענ"ד ברור דספק גזל אסור מה"ת ככל ספק איסור תורה, אלא דספק גזל הוא דבר רחוק מן המציאות, דבכל ספק ממון הורו לנו חכמים איזה משפט על פי תורת המשפטים, וכיון שאיכא בזה איזה דין משפטי, כבר ליכא ספק איסור גזל, אלא או שהוא ודאי גזל או שהוא ודאי היתר, דאם יתפוס התובע במקום שנפסק הדין דלא מהני תפיסה, הוא גזל ודאי, ובמקום דמהני תפיסה הוא ודאי היתר, וספק גזל היכא דליכא בזה שום משפט דיני ממונות כגון לגזול מאיש שהוא ספק נכרי ספק ישראל למ"ד גזל נכרי מותר, בכה"ג יהיו ספק איסור ככל איסורי תורה, דבכה"ג אינו ענין כלל לדיני המשפטים, דאף למ"ד גזל נכרי מותר אין לו שום זכות וכח לגזול את הנכרי, וכמו שכתב המג"א בהלכות לולב (סימן תרל"ז סק"ג) בשם ספר יראים

(סימן תכ"ב), דאף למ"ד גל נכרי מותר לא הוי לכם, ועוד יבואר אופנים כאלו לקמן בס"ד, בכל כה"ג אסור מספק. ולפי"ז מה שכתוב בספר קונטרס הספיקות שמה שכתב התומים דספק גל התירה תורה הוא כעין הדרך שכתב הוא ז"ל הוא תמוה, שהדברים רחוקים זה מזה שאין להם שום יחס, כמבואר לכל מעיין.

שערי ישר שער ה פרק ב

וכמו שביארנו לעיל דלא יתכן בשום פנים לומר דהענין מה שאנו מיחסים החפץ לראובן הוא מחמת ששמעון מוזר על פי התורה שלא לגזול ממנו, אלא הדבר הוא בהיפוך דאיסור גזילה הוא לאחר החלטת הענין בחוקי הבעלים, כמו כן נראה דגם מצות פריעת בעל חוב הוא אחר החלטת ענין החוב על פי דין משפטי, שאם חל על ראובן חיוב תשלומים מסוג חוקי המשפט אז הוסיפה תורה אזהרה ומצוה לשמור לשלם חיובו שחייב על פי חוק המשפטי, ואף דבהשקפה ראשונה הוא דבר תמוה איזה הכרח וחיוב על האדם יהיה לעשות דבר בלי צווי ואזהרת התורה, אבל כשנעמיק בענין היטב יש להבין ענין זה, דהרי גם החיוב וההכרח לעבודת ה' ולמלאות רצונו ית', הוא ג"כ ענין חיוב והכרח על פי משפט השכל וההכרח, כמו כן הוא חיוב והשיעבוד ממון הוא חיוב משפטי, שנתחייב על פי דרכי הקנינים.

שערי ישר שער ג פרק ג

ונראה שכלל הוא במשפט גדרי זכות ממון שכל ספק הנוול בזה הוא חוזר לעיקרי הגדרים של שלטון זכות ממון שבין אדם לחבירו, וכמו שעיקרי הגדרים של זכות ממון אינם חוקים על פי התורה אלא היסוד בהם הסכמת שכלנו שהמגביה מציאה יהיו שלו ופירות שדהו וולד בהמתו יהיו שלו וכל כה"ג, וכן דרכי הקנינים במה שאדם מוסר מקניניו לחבירו כתבו גדולי האחרונים שאינם חוקים שיהיו דוקא עי"ז, וכשהסכימו רוב המדינה שיגמר קנין ע"י סיטומתא וכה"ג הוא קנין מה"ת, ומשו"ה גם ספק הנופל בזה חוזר לכלל זה שהיסוד בזה סברת החכמים שהחליטו שכן ראוי להיות שהמע"ה, דכל זמן שלא יבורר בראיה ברורה שנפקע זכות בעלים הראשונים הוא ראוי להיות הבעלים והשליט בכל אופני השתמשות, ומשו"ה לא שייך לדון בזה מספק איסור גל דמתחילה עלינו להחליט מי הוא הבעלים שראוי להיות בידם שליטת והשתמשות החפץ ואח"כ יחול דין איסור גזילה, וכיון דעפ"י משפט סברת השכל החפץ שייך למוחזק הרי זה חפץ שלו כאילו זכה בו עפ"י שאר הסכמת שכליים, והתופס ממנו הוא הגוזל - ויתבאר עוד ענין זה בס"ד בפרטות במקום אחר.

לה ולפי"ז כל הכללים השונים בדיני ממונות שאינם מפורשים בתורה הם שונים עפ"י משפט זה כמו ברי ושמא דקיי"ל ברי עדיף היבא שאין שניהם מוחזקים, ולהוציא מיד מוחזק לא מהני דהטעם בזה דמי שיש לו טענה מעולה מחבירו הסברא מחייבת שיהיו זכותו גדול מחבירו, אבל נגד זה יתרון הזכות של המוחזק עולה נגד יתרון של טענה טובה דחבירו, ומהאי טעמא ס"ל לשמואל כיון דדין לילך בתר רוב הוא חוק התורה אף שאינו בירור גמור דהרי ידעינן דיש מיעוט מ"מ אמר רחמנא שעלינו להתנהג בכל דרכי התורה על פי הרוב, אבל כל זה בדינים שעיקריהם הוא חוק התורה, אבל בספק ממון שישודו הוא גדרי הזכות וכן כללי הספיקות כמו כן הם גדרים של זכות ממון שתלויים בדעת והסכמת השכל וסברא הישרה, הנה כשיש לתובע רוב המסייעו שע"י"ז ראוי להיות זכותו גדול בהחפץ שטוענים עליו, אבל נגד זה זכות הנותן להנתבע במה שהוא מוחזק עולה נגד כח הזכות של התובע, ובזה יש מקום לומר דמה דאמר שמואל כי אזלינן בתר רובא באיסורא אבל בממונא לא אזלינן בתר רובא הוא הכונה דבדינים שישודם חוק התורה אמרה תורה לזיל בתר רוב, אבל בממון שישודו הוא הסכמת שכלי גם בירור הספיקות תלוי על פי שכל וסברא, אם לא במקומות שמפורש בתורה, כמו דיני עדות ושבעות שהם חוקי התורה ככל המצוות.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף נו עמוד ב

מנהני מילי? – אמר רבי יוחנן: דאמר קרא ויצו ה' אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל – ויצו – אלו הדינים, וכן הוא אומר כי ידעתינו למען אשר יצוה את בניו וכו'. ה' – זו ברכת השם, וכן הוא אומר ונקב שם ה' מות יומת. אלהים – זו עבודה זרה, וכן הוא אומר לא יהיה לך אלהים אחרים. על האדם – זו שפיכות דמים, וכן הוא אומר שפך דם האדם וגו'. לאמר – זו גילוי עריות, וכן הוא אומר לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר. מכל עץ הגן – ולא גזל, אכל תאכל ולא אבר מן החי. כי אתא רבי יצחק תני איפכא: ויצו – זו עבודה זרה, אלהים זו דינין. בשלמא אלהים זו דינין – דכתבינן ונקרב בעל הבית אל האלהים. אלא ויצו זו עבודה זרה, מאי משמע? רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי: חד אמר: סרו מהר מן הדרך אשר צויתם עשו להם וגו'. וחד אמר עשוק אפרים רצוין משפט כי הואיל הלך אחרי צו.

שו"ת הרמ"א סימן י

ולכן נראה לומר שאין צריך לפרש חלוק שבין רבי יוחנן ורבי יצחק, כי הוא ברור כי כשמר בצהרים כי רבי יוחנן הלומד דינין מוציא סובר שבין נח אינו מצווה רק לשמור המנהג המדיני ולדון בין איש ובין אחיו ובין גרו משפט ישר, אבל אינו בדרך דיני ישראל שמסרם לנו משה מסיני, רק הוא חק נימוסי. ולכן לומד דינים מפסוק ויצו ולומד הג"ש מדכתיב כי ידעתינו וגו', שעדיין לא ניתנה התורה ולא היה לאברהם דינין אלו שניתנו לנו בסיני. ואף על גב דדרשינן עקב אשר שמע אברהם בקולי ומלמד ששמר אברהם עירוב תבשילין וכו' כן הוא מינה שהיה נוהג כפי התורה והמצוה אפילו מצוה מדרבנן. מכל מקום נוכל לומר כי הוא שמר אנשי ביתו לא שמרו רק חוקי הנימוסי הנמסר להם, דהיינו ז' מצוות בני נח. דמי לנו גדול מאדוננו אבינו יעקב ע"ה אשר נשא שתי אחיות. אלא ע"כ צריכין אנו להודות ולומר כי הכתוב שאמר למען אשר יצוה וגו' לא קאי רק אאותן שבע מצוות של בני נח. ולכן סובר ר"י דלמדין דיני בני נח מייצגו, כי דיני בני ישראל לחוד ודיני בני נח לחוד. ורבי יצחק רוח אחרת עמו, ולומד דינין מאלהים בג"ש דונקרב בעל הבית וגו', כלומר וסובר שדיני בני נח הן אותן דינים שנצטוו ישראל בסיני ולכן לומד אותן מקרא הנאמר בסיני והכל אחד. כן נראה לפרש סוגיא זו.

העמק שאלה שאילתא ב'
כדינו. ונשרית כרמיא קרי י' כוכית נלמנה מקוביא זו. שצ"י מוזכר צדי"ג כישראל כלל תקותיו ומשפטיו, וצ"א שם דפליגי בזה ר' יוחנן ור' יצחק אי כ"ל דינים מוילי אי"כ אינו כדיוני ישראל אי מאלקוס אי"כ כרי זה כדיוני ישראל דכתיב אלקוס, וכוכית עוד מוז' כקוביא דמקשב למלאי הוסיפו לישראל דינים דקיי"ל כר' יצחק ונמתי' כרמיא זיל מלכד שפסק נסתר מדברי רבינו שכניא דרשב דר' יוחנן אל"ה גם צעיק' כמדות ק' אי"כ למלאי דחק' כש"ס ליישב שכניא דהוסיפו ק"ל כנא"ה דבי מושב שא"ל הלכך כמותו ג"כ כמתי' כרמיא שם לימנ' דק"ל כדנשא דר' יוחנן וכרי דרשב דר' יוחנן מיתמי צעיק' רבא פרק ה' ושם תני ג"כ דהוסיפו על ישראל שנת ודיניו וכיצוד א"כ. וימנ' דכ"א צרייתא ג"כ כרי ק"ל ור' יצחק דתני נלמנה איפכא לא ק"ל כרי, אל"ה ודאי לכיע לא ניתן לצי"ע פרטי דינים ולא נלמנו אל"ה לכויב שופטים כפי דעתם כערכאות שצקוריא, וקסית כש"ס הוא לפי דתני שכוסיפו לישראל דינין ושנת וכבי"א, ומפרש דינין מדכתיב שם שם לו חוק ומשפט. ונלמנה כ"י אשפר לומר דדאי משפטים שצמרה ג"כ אין ככוונ' דינים חתוכים אל"ה לכוית כערכאות שצקוריא, וא"כ שפיר מקשב כ"י, אל"ה שערשצ"ס צ"ע ד' קריט לא כנח כ"י, אל"ה מכלן ידעו דינים חתוכים ג"כ ע"ש. וע"כ חרי מילי ניכר וחק כוא דינים קלובים חק ולא יעבור ע"ד אנושי, ומשפט לכויב דינים ועל זה שפיר מקשב הא נלמנו צ"ע ומשני לכויב ד"ק שלל נלמנו לדון כלל ודתי ומשני לכויב ככל פלך ובכל עור ועיר וצ"ע לא נלמנו אל"ה צ"ע ד' צמדינת שתי ודוקמי כנודי"א, אל"ה כק"ע תני כויפו עליהן דשתי ודינין וכבי"א, ולא מפרש מקור כדנשא, וע"כ לא דרש ככ"א תנא מדמפקי דינין בין שנת וכ"א, אל"ה ק"ל כדנשא צמדינתא חק זה שנת כ"י דכרי ר"י וק"ל לתנא דק"ע חק זה שנת, משפט כממשעו דינים קלובין, ושם נכסו זה כבוד א"כ. ומבואר צמדינתא כק"ד אופן כדנשא ואכ"ע. הא מוכח לכיע לא נלמנו צ"ע על פרטי דינים ומקרא מלא כוא ומשפטים כל ידעו.

ספר שאילתות - התוספות - עמוד סס 69 א' (בראשית, שמות) ברילין, נפתלי צבי יודיה בן יצחק חודס ע"י חב"ד אורח החכמה

מקורות נוספים לשיעור

משנה מסכת בבא בתרא סוף פרק י

אמר רבי ישמעאל הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות שאין לך מקצוע בתורה גדול מהן שהן כמעין הנובע

תפארת ישראל - יבין מסכת בבא בתרא פרק י משנה ח

פד) שהן כמעין הנובע. שאין לך שום דבר מדיני התורה מאיסור והיתר, שנתנה בו תורה רשות לשכל האנושי לעוף כפי כחו לחתור ולחקור ולהחליט כפי הנראה בעיניו, כמו בדיני הממונות, שפתחה לו התורה בהם לאדם נחלה בלי מצרים, לשקול ולשפוט ולדקדק כפי שכלו, עד שרוב דיני טוען ונטען שנדברו בהם דברים הרבה כעגלה המלאה לה עמיר, כולם כללה התורה בדברים מועטים בפסוק א', באמרה בצדק תשפט עמיתך, רק מפני ששכל האדם עשוי לטעות באריגה דקה כזאת, לכן רבותינו הקדמונים בעלי המשנה והתלמוד, התאספו יחד לאלפים מגדולי האומה, והניחו לנו יסודות ושרשים בכל אלה, ובכל זה עדיין נשאר מקום להדיין להשמט לימין או לשמאל, לדמות מלתא למלתא, או לחלק ביניהם לפעמים בכחוט השערה, לכן עסק דיני ממונות ישנם שכל האנושי, לדקדק היטב שיכוון מטרת האמת על הנקודה, מלבד שכך מחוייב לו, דבכל דיני איסור והיתר, כשמסתפק בדבר, יחמיר באיסור תורה, מה שאין כן בדיני ממונות, לא יכול להשמט בבית הספק להחמיר, דהרי מה שהוא חומר לזה הוא קולא לזה, ועל כן צריך להתעמל לכוון רק האמת לאמתתו:

ישעיהו פרק ב, ח-ז

ז) וה' אלקים יעזר לי על פן לא נבלמתי על פן שמתי פני פחלמיש ואדע כי לא אבוש: (ח) קרוב מצדיקי מי יריב אתי נעמדה יחד מי בעל משפטי יגלי אלי:

דברים פרק א, יב-יז

יב) איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם: (יג) הבו לכם אנשים חכמים ונבנים וידעים לשבטיכם ואשימם בראשיכם: (יד) ותענו אתי ותאמרו טוב הדבר אשר דברת לעשות: (טו) ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידעים ואתן אותם ראשים עליכם שרי אלפים ושרי מאות ושרי חמשים ושרי עשרת ושרים לשבטיכם: (טז) ואצוה את שפטיכם בעת ההוא לאמר שמע בין אחיכם ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו: (יז) לא תכירו פנים במשפט בקטן בקטן תשמעו לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא והדבר אשר יקשה מכם תקרבון אלי ושמעתי:

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קכג עמוד ב

תנו רבנן: בראשונה היו אומרים שלשה כלים ניטלין בשבת: מקצוע של דבילה, וזוהמא ליסטרן של קדרה וסכין קטנה שעל גבי שלחן. התירו, וחזרו והתירו, וחזרו והתירו, עד שאמרו: כל הכלים ניטלין בשבת חוץ מן מסר הגדול ויתר של מהרישה.

רש"י מסכת שבת דף קכג עמוד ב

שלשה כלים – ותו לא, ולקמן אמרינן דבימי נחמיה בן חכליה בבית שני גזרו על טלטול כל הכלים, כדי לגדור גדר להחמיר באיסורי שבת, מפני שהיו מקילין בה. מקצוע – איזמל שמחתיכו בו דבילה, יעשהו במקצועות מתרגמינן: באיזמליהון (ישעיהו מד). זוהמא לסטרון – כף גדולה שמסלקין בו זוהמא של קדרה. וסכין קטן – שחתיכו בו לחם ובשר ואוכלין, דהני תליכו בתשמיש. התירו – עוד כשראו שחזרו להזהר קצת באיסור שבת, וחזרו והתירו כשזוהרו יותר, וחזרו והתירו, ולקמיה מפרש מאי טוליהו הגך התירו. עד שאמרו – עוד חזרו והתירו את הכל עד שאמרו הכל ניטלין חוץ מן המסר הגדול כו'.

התירו – לטלטל דבר שעיקר מלאכתו בחול להיחר, לדבר המותר בשבת התירו לטלטל לצורך גופו, אם הוצרך להשתמש בגוף הכלי, אבל לא משום שהוצרך למקומו. וחזרו והתירו – את אלו לצורך מקומו.

וחזרו והתירו אף מי שמלאכתו לאיסור – והוצרך לו בשבת לגופו למלאכת היתר, ומיהו לא הותרו אלו לצורך מקומו.

כל הכלים – הללו שאמרו חוץ מן המסר הגדול, ללא שרי לא לצורך גופו ולא לצורך מקומו, ואצוי דמתרץ הכי הדר ביה לגבי רבה, דאמר לעיל: קורנס של נפחים שנינו, דדבר שמלאכתו לאיסור – שרי לצורך גופו.